

MA'NAViy-HUQUQIY TARBIYA BERISH MASALASI SHARQ MUTAFAKKIRLARI MEROSIDA

Amirqulov Azamjon Joniql o'g'li

“Boshlang'ich ta'lim metodikasi” kafedrası o'qituvchisi

Denov, O'zbekiston

E-mail: azamjonamirqulov97@gmail.com

ANNOTATSIYA

Maqolada ma'naviy-huquqiy tarbiya berishning nazariy asoslari sharq mutafakkirlari asarlarida ilmiy jihatdan yoritib berilgan bo'lib, keltirilgan tavsiyalar ma'naviy-huquqiy tarbiya berishning bugungi kundagi holatiga amaliy yordam beradi.

Kalit so'zlar: ta'lim, tarbiya, meros, ma'naviyat, huquq, odob, rivojlanish, shakllanish, huquqiy ong, huquqiy bilim..

ПРОБЛЕМА ДУХОВНО-ПРАВОВОГО ОБРАЗОВАНИЯ НА ВОСТОКЕ В НАСЛЕДИИ ЕГО МЫСЛИТЕЛЕЙ

Амиркулов Азамжон Жоникул ўғли

Преподаватель кафедры «Методика начального образования»

Денау, Узбекистан

azamjonamirqulov97@gmail.com

АННОТАЦИЯ

В статье представлены теоретические основы нравственно-правового воспитания, это научно объяснено в трудах восточных мыслителей, а данные рекомендации обеспечивают практическую поддержку современного состояния нравственно-правового воспитания

Ключевые слова: образование, обучение, наследие, духовность, право, манеры, развитие, формирование, правосознание, правовое знание

THE PROBLEM OF SPIRITUAL AND LEGAL EDUCATION IS EAST IN THE LEGACY OF HIS THINKERS

Amirqulov Azamjon Joniql o'g'li

Teacher of the "Methodology of Primary Education" department

Denau, Uzbekistan

azamjonamirqulov97@gmail.com

ANNOTATION

The theoretical foundations of moral and legal education are presented in the article. It is scientifically explained and cited in the works of Eastern thinkers. The recommendations are practical for the current state of moral and legal education and will help.

Key words: education, training, heritage, spirituality, law, manners, development, formation, legal consciousness, legal knowledge

Kirish (Introduction)

Yangilanib borayotgan jonajon O'zbekistonimizda olib borilayotgan tub islohatlar mazmuni yosh avlodni ma'naviy yetuk, shaxsiy manfaatlarini mamlakat va xalq manfaatlari bilan uyg'un holda ko'radigan, intellektual salohiyatli barkamol avlod qilib tarbiyalashga qaratilgan. Olib borilayotgan siyosiy, ijtimoiy-iqtisodiy, ma'naviy sohalaridagi islohatlar inson huquqi va erkinliklarini himoya qiluvchi demokratik va fuqarolik jamiyatini barpo etishni ko'zda tutadi. Amalga oshirilayotgan o'zgarishlarning bosh maqsadi ham insonning moddiy va ma'naviy manfaatlarini himoya qilishdan iborat. Bunday mashaqqatli murakkab yo'lda bizga doimo mash'ala bo'ladigan, yo'limizni charog'on yoritib turadigan ota-onalarimiz, bobolarimiz, ajdodlarimizning ibratli hayot saboqlari bor.

Milliy qadriyatlarni tiklash, ma'naviyatni yuksaltirish, ayniqsa sharqona odob-ahloq an'alariga e'tiborni kuchaytirish shular jumlasidandir. Yurtimizda buyuk rejalar va bunyodkorlik ishlari tarixiy an'ana va tajribalarga asoslanib, aql-u idrok bilan amalga oshirilmoqda. Shu o'rinda yurtboshimiz Sh.M.Mirziyoyev «Ma'naviy ma'rifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»-gi PQ 5040-son 1Qarorni 26.03.2021 imzoladilar unda ma'naviy ma'rifiy jarayonlarni tashkil etishda yaxlit tizim mavjud emas, xalqimiz, ayniqsa yoshlarni ma'naviy tahdidlardan himoya qilish borasida yetarli darajada tashkiliy-amaliy va ilmiytadqiqot ishlari olib borilmayapti, ushbu yo'nalishda davlat tashkilotlari, fuqarolik jamiyati institutlari, ommaviy axborot vositalari hamda xususiy sektorning ijtimoiy hamkorligi samarali yo'lga qo'yilmagan¹- deb keltirilganligi va sohada qilinishi kerak bo'lgan muammolar borligi ma'naviy-huquqiy tarbiya berishning dolzarbligini belgilaydi.

O'tmishga nazar solsak, o'lkamizdan etishib chiqqan buyuk mutafakkirlarimiz asarlarida ma'naviy-huquqiy tarbiya berishga oid qanchadanqancha ilmiy izlanishlar guvohi bo'lamiz. Tarbiyaning bosh maqsadi – yosh avlodni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashda xalqning boy milliy, ma'naviy-tarixiy an'analarga, urf-odatlarini hamda umumbashariy qadriyatlarga asoslangan samarali tashkiliy, pedagogik shakl va vositalarni ishlab chiqib amalga joriy etishdir.

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «Ma'naviy ma'rifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»-gi PQ-5040-son Qarori.- Toshkent. 26.03.2021yil

Yoshlarni barkamol inson qilib tarbiyalashda, birinchi navbatda Sharq mutafakkirlarining qimmatli ma'naviy meroslari muhim dasturil amal ahamiyatiga ega bo'ladi. Muhammad al-Xorazmiy, Abu Nasr Farobiy, Abu Ali ibn Sino, Abu Rayhon Beruniy, Ahmad al-Faroniy, Imom Ismoil al-Buxoriy, Ahmad Yassaviy, Bahovuddin Naqshband, Amir Temur, Muhammad Taraay Ulubek, Alisher Navoiy va Zahiriddin Muhammad Bobur singari olamga mashhur allomalarining ijtimoiy, siyosiy va falsafiy qarashlari barcha zamonlar uchun muhim ahamiyat kasb etadi. O'z o'tmish madaniy merosini chuqur o'rganmagan va e'zozlamagan, ajdodavlodlari bosib o'tgan tarixiy yo'lni idrok etmagan, milliy mustaqillik yo'lida jon fido qilgan buyuk ajdodlar faoliyatidan xabardor bo'lmagan inson o'zligini hech qachon anglab yetolmaydi. O'tmish madaniy merosini o'rganish murakkab jarayonsanaladi.

Turon zaminimiz xalqlari axloqiy tarbiya sohasida boy an'analarga ega. Axloqqa oid dastlabki fikrlar «Avesto» kitobida, qadimgi bitiklarda va boshqa yozma manbalarda o'z ifodasini topgan. Bulardan tashqari, o'zbek xalqi o'rtasida keng tarqalgan pandnomalar, o'gitlar va odobnomalarda, xalq pedagogikasida, falsafiy risolalarda, allomalar merosida axloqiy masalalarga keng o'rin berilgan. Barkamol insonni tarbiyalash, voyaga yetkazish haqida musulmon Sharqi axloqi bir qator asarlarni yaratgan. Chunonchi, Kaykovusning 2«Qobusnoma», Sa'diyning «Guliston», «Bo'ston», Amir Temurning «Temur tuzuklari», Abdurahmon Jomiyning «Bahoriston», Alisher Navoiyning «Mahbub ul-qulub», Xusayn Voiz Koshifiyning «Axloqi muhsiniy» va boshqalarni ko'rsatishimiz mumkin. Ibn Sino: «Axloq har bir kishi uchun o'z-o'zini idora qilishi ilmidur» deb uning mazmunini ifodalab bergan edi. Axloq me'yori va qoydalari tarixiy taraqqiyot davomida tarkib topib, takomillashib borgan va kishilarda birgalikda yashash sharoitidan, tabiiy ehtiyojidan, ijtimoiy manfaatlari va hayotiy talablaridan kelib chiqqan va ular muayyan tarixiy davrdagi kishilarning xati-harakati, yurish-turishi va boshqalarga bo'lgan munosabatlarida namoyon bo'lgan. Ana shu tartib – qoydalarsiz biron-bir jamiyat bo'lmagan va bo'lmaydi ham.

Alisher Navoiyning asarlari hukmdorga qarata «O'zingga tilamaydiganingni xalqqa ham tilama» yoki xalqni qiynama: aks holda o'z nomingni bulg'alaysan» kabi ibratli gaplari alohida e'tiborga loyiq. Shoh buloqqa o'xshaydi, qolganlar esa bo'lakdan suv tortuvchi anhorlar. Agar buloqda suv shirin bo'lsa, anhorlardagi suv ham ochiqdir... Demak, shoh adolatli va yaxshi ma'naviy sifatlarga ega bo'lishi, qolganlar esa uning orqasidan borishlari lozim, - deb yozadi Ahmad Donish, Amir Temur davlatni tashkillashda hukmdorga davlatni o'zi boshqarganidek boshqarishni maslahat bergan. O'zining mashhur «Tuzuklar»ida «Men davlatni mo'minlik, insonparvarlik, sabr bilan boshqardim. Hammani harakatsizlik niqobi ostida kuzatdim, dushmanlarimga qanday munosabatda bo'lgan bo'lsam, do'stlarimga ham shunday munosabatda edim», deb yozadi. Keyin u yana shunday deb yozadi:

---

² R. Mavlonova, N. Vohidova, N.Rahmonqulova. Pedagogika nazariyasi va tarixi. - Toshkent. **Fan va texnologiya. 2010y**

«Yaxshilikni yomonlikka qil, shunda kim senga g'arazli munosabatda bo'lgan bo'lsa, sening do'stinga, himoyachinga aylanadi»..

Buyuk ma'rifatparvar **Abdulla Avloniy** «Turkiy guliston yohud axloq» asarida axloq «insonlarni yaxshilikka chaqiruvchi, yomonlikdan qaytaruvchi bir ilmdur», - deydi. Aynan axloq, uning ijtimoiy ahamiyati haqida ma'lumot beruvchi mazkur manbada alloma yaxshi va yomon xulqlarga to'xtalib o'tadi. Bu xislatlar ma'naviy-axloqlilikning asosiy sifatlari sanaladi. Ular asosida Vatanga muhabbat va sadoqat, mehnatga axloqiy munosabat, o'z atrofida qilargalarga axloqiy yondashuv, shuningdek, har bir o'quvchining o'zi va shaxsiy xulq-atvoriga munosabati qaror toptiriladi.

Huquqiy ong huquqiy madaniyatning g'oyat muhim qismlaridan biri bo'lib, u eng avvalo, odamlarning qonunga munosabatlarini ifodalovchi qarashlari va e'tiqodlaridan, ularning huquqiy tasavvurlaridan, intilish va tuyg'ularidan iboratdir. Kelajak avlodlarga Sharq mutafakkirlari asarlaridan foydalanib hayotiy tajribalarni o'rgatish komil inson tarbiyasida o'z ta'sirini etkazadi.

Xulosalar (Conclusions)

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlab o'tish joizki, huquqiy ong huquqiy madaniyatning g'oyat muhim qismlaridan biri bo'lib, u eng avvalo, odamlarning qonunga munosabatlarini ifodalovchi qarashlari va e'tiqodlaridan, ularning huquqiy tasavvurlaridan, intilish va tuyg'ularidan iboratdir. Kelajak avlodlarga Sharq mutafakkirlari asarlaridan foydalanib hayotiy tajribalarni o'rgatish komil inson tarbiyasida o'z ta'sirini etkazadi.

Bibliografik havolalar (References)

1. O'zbekistan Respublikasi Prezidentining «Ma'naviy-ma'rifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»-gi PQ-5040-son Qarori.- Toshkent. 26.03.2021yil.
2. R. Mavlonova, N. Vohidova, N.Rahmonqulova. Pedagogika nazariyasi va tarixi.-Toshkent. Fan va texnologiya. 2010y.
3. Abdulla Avloniy. Turkiy Guliston yoxud axloq. Toshkent, 1996-y.